

Sanahistoriallista tutkimusta¹

Tänä vuonna ilmestynyt [R. E. Nirvin] teos »Sanoja ja käyttäytymistä» (83 sivua ynnä 19-siv. referaatti- ja hakemistoliite), on merkitty laajemmaksi suunnitellun sanahistoriallisen tutkimussarjan ensi osaksi. Se sisältää neljä tutkielmaa, joita ei muodollisesti liitä toisiinsa muu, kuin mitä kokoelman yhteisnimestä on luettavissa. Sisällyksellisesti tutkielmien yhteenkuuluvuus on kumminkin ilmeinen. Kaikki niissä selvitettäväksi otetut sanat ja sanonnat (*ujo pesyeineen, huolla 'mennä miehelle' pesyeineen, olla esiliinana* ym. esiliinaan liittyvät sanonnat, *kaiho* ja *kaihot* pesyeineen) liittyvät tavalla tai toisella niihin osaksi psykologisiin, osaksi uskomuksellisiin motiiveihin, jotka itämerensuomalaisten kansojen alkukantaisissa oloissa ovat määränneet naisen (nuoren neidon, morsiamen, aviovaimon tai lesken) käyttäytymisen tietyissä kriittisissä tiloissa, elämän vaiheissa ja tilanteissa. Kyseisten sanojen merkityshistoriasta paljastuu joko pohjimmalta tai muusta kehityksen vaiheesta ilmeinen, usein aivan konkreettinen

liittymä kyseisiin perinnäistapoihin ja -sääntöihin. Niinpä *ujo* konkreettisimmassa tapauksessa on merkinnyt huntua, joko morsiamen tai aviovaimon, nimenomaan myös gravidin naisen päätä tai kasvoja peittävää huivia, johon pukeutuminen on samalla käsitetty asiaankuuluvan hillityn, arkailevan ja ujostelevan käyttymisen symboliksi. Sanahistoriallisesti *ujopäässä* kulkeminen, so. huivi silmillä käyminen, on edeltänyt ver-raten yleistä, nykyiseen kielitunteeseen liittyvää sanontaa *olla ujois-saan* jne. Nirvin on myös onnistunut uskottavasti perustella käsitystä, että *huolla 'mennä miehelle'* kuuluu yleisesti tunnetun *huoli* substantiivin yhteyteen ja on eräissä vaiheissa todennäköisesti merkinnyt samaa kuin *käydä huoleessa* 'käydä surupuvussa', mikä on kuulunut nimenomaan lesken käyttäytymisvelvollisuuksiin, mutta erinäisin edellytyksin on koskenut myös muita naisia (mm. aviottoman lapsen synnyttäneitä tai ennen avio-liiton solmiamista surutapoja noudattamaan velvoitettua morsianta). Pait-

¹ Ote Helsingin yliopiston suomalaisen filologian apulaisen virkaa täytettäessä syksyllä 1955 esitetystä asiantuntijan lausunnosta.

si sanahistoriallisesti sisältävät *ujo* ja *huolla*-tutkielmat käsitykseni mukaan etnologisestikin uutta varteenotettavaa. Myös *kaihota*, jonka juuret ovat samat kuin *kaihtaa* verbin, on nähtävästi häämenojen yhteydessä, pään hunnulla peittämiseen liittyvän suremisen pohjalta, ensin saanut morsiamelle kuuluvan suremisen merkityk-

sen: *olla kaihossa* on kenties aluksi merkinnyt 'olla peitossa, hunnutettuna', lopuksi 'kaihota, ikävöidä, surra'. Vaikka tämä tapaus edellyttää runsaammin hypoteeseja ja jää myös hypoteettisemmaksi kuin sarjan muut tutkielmat, pitäisin sitä kuitenkin kekseliään ja terveen tutkijanmielikuvituksen oivana osoituksena.

MARTTI RAPOLA